Η Σχέση μεταξύ Επιστήμης και Ορθόδοξης Θεολογίας (π. Βασίλειος Γοντικάκης, πρώην Καθηγούμενος Ι.Μ. Ιβήρων Αγ. Όρους)

Categories : ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Date : 13 Ιουνίου, 2006

Συνέντευξη στο περιοδικό «ΠΑΡΕΜΒΟΛΗ»

Ερώτηση: Ποια πιστεύετε ότι πρέπει να είναι η σχέση μεταξύ Επιστήμης και Ορθόδοξης θεολογίας; Και πιο συγκεκριμένα, ποια μπορεί να είναι η σχέση μεταξύ κοσμολογίας, σύγχρονης φυσικής και Ορθόδοξης θεολογίας;

Απάντηση: Η θεοποίηση τού ανθρωπίνου λογικού και των δυνατοτήτων του στον χώρο της επιστήμης είναι μια μορφή ειδωλολατρίας. Η λατρεία των κατασκευασμάτων των χειρών και τού νοός τού ανθρώπου είναι άλλη ειδωλολατρία, στον χώρο της θρησκείας.

Αυτές οι ειδωλολατρίες, της επιστήμης που δεν έχει συνείδηση των ορίων της και της θρησκείας που κλείνεται μέσα στον κτιστό κόσμο, είναι φυσικό να διαμάχωνται άσκοπα και άκαρπα.

Εάν γνωρίζεις τη θρησκεία διαβάζοντας την ιστορία τού δυτικού μεσαίωνα με τις ιερές εξετάσεις και τα ανθρώπινα αλάθητα, τότε η επιστήμη που έχει το σθένος να ξεπερνά τις παλαιότερες πεποιθήσεις και θεωρίες της, είναι φυσικό να θεωρεί τον εαυτό της σε πλεονεκτικότερη θέση.

Όταν άρχισαν οι επιστήμονες να προβληματίζονται, να θέτουν νέα ερωτήματα· να προσπαθούν να δουν τα πράγματα έξω από το κλειστό σύστημα που εθεωρείτο ως ασυζήτητο «δόγμα»· να μιλούν για σχετικότητα, απροσδιοριστία και αβεβαιότητα, δημιούργησαν την πρώτη ρωγμή, απ' όπου άρχισε να μπαίνει φως ελπίδος για τη βεβαιότητα. Μίλησαν για κάποια σχέση και αλληλεπίδραση τού ερευνώντος και τού ερευνώμενου. Για κάποια σχέση που έχουν τα μέχρι τότε θεωρούμενα άσχετα το ένα με το άλλο στοιχεία τού σύμπαντος. Έτσι έμπαιναν στην αναζήτηση ενιαίας γνώσεως. Και πλησίασαν τη φυσική με τη μεταφυσική, την κοσμολογία με τη θεολογία. Ετέθη το ερώτημα: «Ποιο είναι το όργανο γνώσεως για τον άνθρωπο;»

Η Ορθόδοξη θεολογία και εμπειρία από την πλευρά της ούτε σχετίζεται με τη λογική και τη διαγωγή τού δυτικού μεσαίωνα, ούτε εκπλήσσεται ή ξενίζεται με την πρόοδο της επιστήμης. Έχει άλλο πλούτο, τόλμη και προορισμό. Προχωρεί από το κτιστό στο άκτιστο. Η κατάρρευση των ειδωλικών ινδαλμάτων πραγματοποιείται ακατάπαυστα μέσα στην Ορθόδοξη θεολογία και ζωή. Και είναι τόση η ιλιγγιώδης κίνηση, που φαίνεται στάση. Είναι τόσο απερινόητη η πλησμονή της ακτίστου φωτοχυσίας στη Μεταμόρφωση τού Κυρίου, ώστε δεν λέγεται φως, αλλά σκότος και γνόφος (Δευτερονόμιο 4/δ: 11). Είναι τόσο απαιτητική και απόλυτη η έφεση τού Ορθοδόξου ασκητού για ενότητα, ώστε ο μοναχός ορίζεται ως «ο πάντων χωρισθείς και πάση συνηρμοσμένος» (Φιλοκαλία, τ. Α΄, σ. 187.). Αν ενωθείς με κάτι, χωρίζεσαι από τα άλλα με τα οποία δεν ενώθηκες. Αλλά, αν θέλεις να ενωθείς με όλα, οφείλεις κατ' ανάγκη να χωρισθείς από όλα, για να ενωθείς μ' αυτά. Να βρίσκεσαι στην καρδιά τους και όλα να βρίσκονται στην καρδιά σου.

Ο άνθρωπος θέλει να δει, να γνωρίσει, να ψηλαφήσει, για να πιστεύσει. Και ο Κύριος δέχεται την απαίτηση τού Θωμά να Τον δει και να Τον ψηλαφήσει. Έτσι ο Κύριος μπορεί να του υποδείξει τον δρόμο που οδηγεί στο πλήρωμα λέγοντας: «Ότι εώρακάς με πεπίστευκας· μακάριοι οι μη ιδόντες και πιστεύσαντες» (Ιωάννης 20/κ: 29). Μακάριοι είναι εκείνοι που έγιναν ολόκληροι μια αίσθηση ένας οφθαλμός, και δεν έρχονται σε μερική επαφή χρονικώς μαζί μου, αλλά πιστεύουν, γιατί ολόκληροι βρίσκονται διηνεκώς με όλο τον Θεάνθρωπο Κύριο. Οπότε, οι μη ιδόντες και πιστεύσαντες είναι οι όντως ορώντες με όλη τους την ύπαρξη τον άνω πάσης κτίσεως ευρισκόμενο, γιατί έχουν φθάσει σε μια κατά χάριν ασύγχυτη και αχώριστη με αυτόν ένωση. Βλέπουν με όλη τους την ύπαρξη τον όντως Όντα. Και κερδίζουν την ύπαρξή τους με το να την χάνουν: «Ος αν απωλέση την εαυτού ψυχήν ένεκεν εμού και τού ευαγγελίου, ούτος σώσει αυτήν» (Μάρκος 8/η: 35). Η εύρεσις αναδύεται από την εκούσια θυσία, την απώλεια. Και έτσι βρίσκεις τον όντως Όντα, για τον οποίον πιο πολύ αρμόζει το μη είναι από το είναι, δια το υπέρ είναι (Βλ. Αγίου Μαξίμου του Ομολογητού, Μυσταγωγία, P. G. 91, 664Β). Δηλαδή, με οποιαδήποτε έννοια της δικής μας υπάρξεως, δεν μπορούμε να συλλάβουμε την ύπαρξη τού Θεού όπως ουσιαστικά είναι. Γι' αυτό, στη θεία Λειτουργία υμνούμε τον Θεό, γιατί είναι «ανέκφραστος, απερινόητος, αόρατος, ακατάληπτος» (Ευχή της Αναφοράς της Θείας Λειτουργίας, του Αγίου Ιωάννη του Χρυσοστόμου). Ευχαριστούμε για τις ευεργεσίες που γνωρίζουμε και για εκείνες που δεν γνωρίζουμε. Και πιο πολύ γνωρίζουμε τα άγνωστα που Αυτός ρυθμίζει, ενώ αγνοούμε τα γνωστά, που τα πλησιάζουμε με τη σχετική και αποσπασματική γνώση που εμείς μπορούμε να έχουμε γι' αυτά. Έτσι το σίγουρο και γνωστό στην εξίσωση της ζωής είναι το άγνωστο. Δια τού αγνώστου, αοράτου Θεού, βαίνουμε προς γνώσιν τού αγνώστου εαυτού μας.

Υπάρχει μια απόγνωση (που οδηγεί στη γνώση) για τη δική μου προκοπή [«χωρίς εμού ου δύνασθε ποιείν ουδέν» (Ιωάννης 15/ιε: 5)]· και μια απόλυτη εμπιστοσύνη σ' Αυτόν που με αγαπά αναιτίως και αδίκως (χωρίς να το αξίζω). Έτσι εγκαταλείπεις τον

εαυτό σου σ' Αυτόν. Και ζητώντας να γίνει το θέλημά Του στη ζωή σου, ησυχάζεις. Γιατί μέσα στην πράξη της εναποθέσεως των πάντων σ' Αυτόν βρίσκεται η απάντηση δοσμένη. Με το «σοι παρακατατιθέμεθα την ζωήν ημών άπασαν και την ελπίδα» (Θεία Λειτουργία του Αγίου Ιωάννη του Χρυσοστόμου. Ευχή προ της Κυριακής Προσευχής). Το μέλλον και η ελπίς έφθασαν ως παρών παράδεισος. Και ζούμε τον Κύριο ως το Α και το Ω. Καταργείται η απόσταση τού χρόνου, ο χωρισμός τού γνωστού και αγνώστου, τού λόγου και της σιωπής, της ευλογίας και της δοκιμασίας, της ζωής και τού θανάτου. Όλα καταγλαϊζονται από άφατη παρουσία φωτός ακτίστου. Τότε νοιώθεις ότι η αιωνιότης χωρά σε μια στιγμή, και ο παράδεισος της ελευθερίας σε έναν άγιο μαργαρίτη (σώμα και αίμα Χριστού). Φτάνεις με την ταπείνωση στο μη ον: ο ταπεινός είναι «ως άνθρωπος μη ελθών εις το είναι» (Αββά Ισαάκ του Σύρου, Έκδ. Σπετσιέρη σ. 311). Και διεστάλης κατά χάριν, γενόμενος χώρα τού αχωρήτου μυστηρίου.

Άρα, το όργανο δια τού οποίου επιτυγχάνουμε την όντως γνώση δεν είναι ένα τμήμα τού εαυτού μας (αίσθησι λογική, νόηση...), αλλά ο όλος άνθρωπος, όταν αξιωθεί να γίνει όλος μία αίσθηση και να βλέπει και να ακούει τον ένα Λόγο, δια τού οποίου τα πάντα εγένετο (Ιωάννης 1/α: 3). Και γνωρίζει ενιαίως τα πάντα δια κοινωνίας ζωής.

Και για να φθάσει ο άνθρωπος σ' αυτή την κοινωνία ζωής, καλείται, κατά τον άγιο Μάξιμο, να ξεπεράσει την άγνοια και την κακία. Στη συνέχεια, αν είναι επιτρεπτό να πούμε, να ξεπεράσει των εγνωσμένων αγαθών (καλών) τους όρους. Να προχωρήσει πέρα από τη γνώση και την αρετή. Και τότε η ψυχή, από όλα τα αισθητά και νοητά ελευθερωθείσα, παραδίδεται και αναπαύεται εις την άρρητον και μακαρίαν κοίτην τού Θεού Λόγου. Και τότε, ένα γενομένη η ψυχή με τον Θεόν Λόγον (όλη εν όλω τω Λόγω υπάρχουσα, και όλος ο Λόγος εν όλη τη ψυχή), θα γνωρίσει τους λόγους και τις αιτίες των όντων. Ενώ πριν νυμφευθει τον Θεόν Λόγον, ήταν υποχείρια στις διαιρετικές μεθόδους (Βλ. Αγίου Μαξίμου Ομολογητού Μυσταγωγία, P. G. 91, 681B).

* * *

Εφ' όσον άρχισε η μία κατάρρευση, η διάψευση μιας επιστημονικής θεωρίας (κλασική φυσική), θα ακολουθήσει και άλλη, και άλλη. Και μετά την κατάρρευση όλων των σχετικών θεωριών θα φθάσουμε στα όρια της Αλήθειας, που δεν απειλείται με κατάρρευση γιατί είναι μια εκούσια κατάρρευση θυσία, προσφορά. Είναι αγάπη και μόνο. Η ζωή ανίσταται εκ τού τάφου. Η Αγάπη, ως προσφορά ανενδεής, είναι η δύναμη που υποστασιοποιεί τα μη όντα. Ο Θεός είναι αγάπη. Και το big bang είναι φανέρωση αυτής της αγάπης.

Αν η αλήθεια δεν είναι μία ιδέα ή μία άποψη, αλλά ένα πρόσωπο που είναι μόνο αγάπη· και αν οι επιστήμονες δεν θεωρούν τον εαυτό τους κομπιούτερ σκεπτόμενο, αλλά είναι όντως απαιτητικοί και τολμηροί ερευνώντες άνθρωποι, που τα θυσιάζουν

όλα, και τον εαυτό τους, για την Αλήθεια, τότε βρίσκονται σε σωστό δρόμο. Θα βρίσκονται σε διαρκή εξέλιξη και έκπληξη. Τότε θα ιερουργούν σωστά το διακόνημά τους μέσα στο παγκόσμιο συλλείτουργο.

Όταν οι επιστήμονες της συγχρόνου φυσικής βλέπουν ως θρησκεία το παρουσιαζόμενο από τον δυτικό σχολαστικισμό, δεν βλέπουν την αλήθεια της θρησκείας, αλλά την έκπτωσή της. Έτσι δεν βοηθούνται στην πορεία τους για γνώσι αλλά εμποδίζονται, γιατί δεν ταπεινώνονται, «δεν έρχονται εις αίσθησιν της οικείας ασθενείας». Νομίζουν ότι πετυχαίνουν κάτι παραπάνω απ' ό,τι πράγματι συμβαίνει. Έτσι βλάπτεται η εξέλιξη στην επιστήμη, η οποία τελικά καταξιώνεται με το ξεπέρασμα της επιστήμης.

Η μεγάλη βοήθεια και προωθητική δύναμη για τους συγχρόνους φυσικούς θα είναι η συνειδητή γνώση και το πλησίασμά τους με την απαιτητική τόλμη και το ξεπέρασμα των πάντων, που ιερουργείται μέσα στην Πατερική θεολογία και ζωή. Όπου ο αληθής εραστής τού Θεού ζητά να τον δει, όχι όπως ο άνθρωπος μπορεί, αλλά όπως ο Θεός είναι (Άγιος Γρηγόριος Νύσσης). Άρα, η αληθής έξοδος από τον κλειστό χώρο τού κτιστού και η είσοδος στον χώρο της όντως γνώσεως και ελευθερίας θα πραγματοποιηθεί αν γνωρίσουν την ανυπόφορη -και γι' αυτό, σωτήρια- απαίτηση και επίτευξη τού ανεπίτευκτου ανθρωπίνως, που συντελείται μέσα στην Ορθόδοξη πατερική αγωγή, όπου ο άνθρωπος δεν φθάνει στο να γνωρίσει απλώς ποια είναι η αρχή και ποιο το τέλος τού κόσμου, αλλά ο ίδιος γίνεται, ως άγιος, «κατά χάριν άναρχος και ατελεύτητος». Φτάνει εις την άγνωστον γνώσιν και τη θέωσι εν εαυτώ περιέχων το όλον μυστήριον. Γιατί ο άνθρωπος, με την πνοή τού Θεού που φέρει στα σπλάγχνα του ως «βάσανο» και δυνατότητα, δεν είναι τμήμα ενός μηχανικού σύμπαντος. Αλλά το σύμπαν, αν μπορούμε να πούμε, είναι τμήμα τού καθενός ανθρώπου.

Και η τόλμη της αναζητήσεως των επιστημόνων, είναι φανέρωση τού θεοπλάστου είναι τού ανθρώπου, που ζητά τα ανεπίτευκτα, που είναι τα ρεαλιστικά για τον άνθρωπο.

Οι αληθινά τολμηροί επιστήμονες θα αναπαυθούν, μόνον όταν γίνουν Ορθόδοξοι θεολόγοι.

Για περισσότερα κείμενα του π. Βασιλείου πατείστε εδώ

(Πηγή: Ο.Ο.Δ.Ε.)